

ARISE

Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi

Afet ve Acil Durumlarda Eğitim için Yol Haritası

Türkiye

İstanbul, 2023

ARISE

Eğitimde Eđitsizliđin Azaltılması Projesi

Afet ve Acil Durumlarda Eğitim için Yol Haritası

Yayımlayan

Eğitim Reformu Giriřimi

Bankalar Caddesi No: 2, Minerva Han 5. Kat, İstanbul

erg@sabanciuniv.edu

www.egitimreformugirisimi.org

Yayıncı

Eğitim Reformu Giriřimi

Yazar

Kayıhan Kesbiç

Metodoloji

Network of Education Policy Centers

Lana Jurko

Iva Perković

Tasarım

Katarina Velan

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. Raporda ifade edilen görüşler yalnızca yazara ait olup Avrupa Birliği'nin görüşlerini ifade etmemektedir.

İçindekiler

Kısaltmalar	1
Arka plan	2
Acil durumlarda eğitim politikası rehberinin amaçları	5
Öneriler	7
Özel hedef 1	7
Özel hedef 2	9
Özel hedef 3	10
Özel hedef 4	11

Kısaltmalar

CCRI

Çocuk İklim Riski Endeksi

MEB

Millî Eğitim Bakanlığı

PISA

Program for International Student
Assessment

Arka plan

ARISE [1] (Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi) koalisyonları, düşük sosyoekonomik düzeydeki çocukların eğitime erişimde karşılaştıkları zorlukları anlamayı ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmayı amaçlıyor.

Türkiye koalisyonunun odak noktası, Dom ve Abdal çocuklarının eğitime erişimi ile ilgili önerileri tartışmak ve sunmaktır. Ancak, hayatın yeni normu haline gelen acil durumlara (depremler, savaşlar, pandemiler, iklim ve biyoçeşitlilik krizleri) hazırlıklı olmak, işlevsel ve sürdürülebilir bir eğitim sistemi açısından her geçen gün daha önemli hale geliyor.

Türkiye'yi 6 Şubat 2023'te etkileyen depremler, eğitim sisteminin bu tür felakete hazır olmadığını ve önemli alanlarda iyileştirme ihtiyacı bulunduğunu ortaya koydu. Bu durum, koalisyonunun odak noktasının değişmesine neden oldu.

Eğitim ve çocuk koruma paydaşlarıyla kapsamlı bir danışma sürecini takiben, bu politika belgesinde acil durumlar sırasında güçlü bir eğitim sistemi kurmak amacıyla öneriler geliştirildi.

Belgedeki öneriler öncelikle acil durumlar yaşanmadan önce hazırlıklı olmanın önemini vurguluyor. Afetlere dair müfredatların geliştirilmesinin ve iyi donanımlı eğitim tesislerinin gerekliliğinin altını çiziyor.

İlerleyen aşamalarda belge, acil durum sonrası döneme odaklanarak risk altındaki çocukları koruma, öğretmenleri, okul yöneticilerini destekleme, etkilenen nüfusun göç yollarını izleme ve sahada çalışan gönüllüler için standartlar belirleme konusunda öneriler sunuyor.

[1] ARISE (Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi), Mart 2020'de başlayan ve Batı Balkanlar ve Türkiye'den STK'lar ve araştırma enstitüleri tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) tarafından finanse edilen dört yıllık bir projedir. Proje, düşük sosyoekonomik arka plandan çocukların okul terkini önlemeyi ve eğitime katılımını artırmayı hedefler ve bu amaçla kapsayıcı eğitim konusunu önceliklendirir.

Çalışmalar, iklim krizi gibi çeşitli krizlerin çocukları derinden etkilediğini ve kırılganlıklarını artırdığını gösteriyor [2].

Çocuk İklim Riski Endeksi'ne (CCRI) göre, neredeyse tüm çocukların gelecekte sıcak hava dalgaları, fırtınalar, hava kirliliği, seller ve kuraklık gibi tehlikeli olaylardan etkilenmesi bekleniyor [3]. Devam eden iklim ve biyoçeşitlilik krizleri nedeniyle, acil durumların sayısının artması ve yoğunlaşması öngörülüyor [4].

Eğitim, sadece bir öğrenme platformu olarak değil, acil durumlar sırasında hem fiziksel hem de psikolojik risklere karşı önleyici ve koruyucu bir araç olarak hizmet eder. Eğitim, felaketlerin psikolojik etkilerini hafifletmede de önemli bir rol oynar ve çocukların umut dolu bir gelecek hayal etmelerini sağlar [5].

Bu nedenle, eğitimin kesintisiz devamı, çocuk korumayı mümkün kılmak, çocuklara psikolojik destek sağlamak, var olan eşitsizliklerin derinleşmesini önlemek ve normal hayata geri dönmeyi sağlamak açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedenle, acil durum sonrası dönemde çocuk odaklı bir eğitim politikasını önceliklendirmek, çocuk haklarını korumak ve ayrımcılığı önlemek için gereklidir.

Türkiye, yakın geçmişte birçok krizle karşı karşıya kaldı ve bu durum eğitim alanında da acil durum politikalarının geliştirilmesini gerektirdi. 6 Şubat depremlerinin hemen ardından, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), etkilenen bölgelere psikososyal destek ekipleri gönderdi ve bu hizmetleri sunmak için merkezler kurdu.

[2] UNICEF Türkiye (2021). Bilgi notu: 26. BM iklim değişikliği konferansı (COP26), çocuklar ve iklim değişikliği.

[3] UNICEF (2021). The climate crisis is a child rights crisis.

[4] Pörtner, H. O., et. al. (2022). Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. Summary for policymakers.

[5] INEE (2010). Minimum standards for education: Preparedness, response, recovery._

Öğrencilere, öğretmenlere ve velilere yönelik psikososyal destek belgeleri yayınladı [6]. Ayrıca, öğretmenler için ilk yardım kursları geliştirildi ve bu kursları 68 binden fazla öğretmen tamamladı [7]. Öğrencilerin krizlere karşı farkındalığını artırmak için müfredata 6, 7 ve 8. sınıflar için "Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği" isimli bir seçmeli ders eklendi [8].

MEB'in eğitim sistemini acil durumlara hazır hale getirmek için gerçekleştirdiği çalışmalar önemli olmakla birlikte 6 Şubat depremleri, bu çalışmaların eğitim sistemini krizlere karşı dirençli hale getirmede yetersiz olduğunu gösterdi.

Sonuç olarak, daha önce de bahsedildiği gibi, koalisyonun odak noktası acil durumların eğitime etkilerine yoğunlaşacak şekilde değiştirildi. Burada hedef, eğitim sistemini tam donanımlı hale getirmek için somut bir çözüm ve kapsamlı bir yol haritası oluşturmaktır.

Bu amaçla, 6 Şubat depremlerinden bu yana eğitim ve çocuk koruma alanında çalışan paydaşlarla 20 toplantı düzenledik. Bu toplantılara katılan paydaşlar, çocuklarla doğrudan çalışmalar yürüten kuruluşlardan uzmanlardan, akademisyenlerden ve eğitim odaklı düşünce kuruluşları temsilcilerinden oluşuyor. Bu toplantılar paydaşlar arasında tartışmaları kolaylaştırarak, birbirlerinin çalışmalarını anlamak ve yürüttükleri müdahalelerdeki eksiklikleri belirlemelerine olanak tanıdı.

Ayrıca, bu toplantılar kuruluşların, acil durumlar sırasında ortaya çıkabilecek bürokratik veya organizasyonel her türlü sorunu çözme konusunda yeni ve yenilikçi yollar bulmalarına yardımcı oldu. Bu politika belgesi, bu geniş çaplı müzakerelerin bir sonucu olarak, bu toplantılardaki katılımcılardan elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.

[6] MEB (t.y.). Millî Eğitim Bakanlığı deprem sonrası psikososyal destek eylem planı.

[7] MEB (2022). 10 ayda 68 binden fazla öğretmen ilk yardım eğitimi aldı.

[8] MEB (2022). Okullardaki sıfır atık, iklim değişikliği ve enerji çalışmalarında hedef büyütüldü.

Acil durumlar eğitim politikası rehberinin amaçları

Bu rehberin hayati bir **amacı** bulunmaktadır: eğitim sistemini olası acil durumlara hazırlamak. Bu, eğitim paydaşlarının acil durumlara başa çıkmada kapasitelerini artırmayı içerir.

Politika yol haritasının **vizyonu**, acil durumlarda dahi eğitim sürecinin devamını sağlamayı merkeze alır. Bu, birkaç nedenle kilit öneme sahiptir. İlk olarak, eğitim toplumsal eşitsizliği azaltmada temel bir araç olarak hizmet eder. COVID-19 ve çevrimiçi öğrenmenin eğitim çıktıları üzerindeki etkisini analiz eden bir çalışma, düşük sosyoekonomik düzeyden gelen öğrencilerin, daha ayrıcalıklı arka planlara sahip akranlarına kıyasla PISA 2022 testinde daha kötü sonuçlar elde etme olasılığının daha yüksek olduğunu öngörüyor [9].

Bu nedenle, acil durumlar sırasında işlevsel bir eğitim sistemi, dezavantajlı arka planlardan gelen öğrencilere destek sağlayarak eşitsizliğin derinleşmesini önlemek için hayati önem taşır.

Ayrıca, eğitim kurumları, çocukların korunması, çocuk işçiliğinin, çocuk yaşta ve zorla evliliklerin ve istismarın önlenmesinde önemli bir rol oynar. Okullardaki izleme mekanizmaları, çocukları takip etmeyeve gerektiğinde müdahale etmeyi sağlar.

Ayrıca, bu politika belgesi acil durumlar sırasında öğretmenlerin anahtar bir eğitim paydaşı olduğunu vurguluyor. Bu politika belgesi, eğitim faaliyetlerinin devamlılığını sağlayan bir yol haritası oluşturmayı amaçlıyor.

[9] Development Analytics and UNICEF (2023). Documentation of education response in Türkiye during the COVID-19 pandemic and its effect on children's access to and retention in education.

Bu politika yol haritasının **etkileri** oldukça geniş kapsamlıdır. Eşit ve adil bir toplumun sağlanmasına katkı sunmayı amaçlar; bu da eğitimin tüm çocuklara eşit imkanlar dahilinde sunulmasıyla gerçekleşebilir. Düşük sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar acil durumlar sırasında diğer grupta çocuklara kıyasla daha olumsuz şekilde etkilendiğinden, bu politika belgesi eğitimin kriz anlarında da devam etmesine ve toplumsal eşitliği sağlama yollarına yönelik öneriler sunar.

Öneriler

Literatür taraması ve paydaşlarla yapılan görüşmelerde toplanan verilere dayanarak, aşağıdaki öneriler eğitim sistemini acil durumlara hazırlamak ve eğitim paydaşlarının kapasitesini artırmak amacıyla belirlendi.

Genel Politika Hedefi

Türkiye'deki eğitim sistemini kısa, orta ve uzun vadede acil durumlara hazırlamak ve tüm eğitim paydaşlarının kapasitesini ve hazırbulunuşluğunu artırmak.

Özel hedef

Acil durum hazırlıkları için eğitim sisteminin ihtiyaçlarını belirlemek ve eğitim sisteminin dayanıklılığını artırmak.

• Öneri 1:

Increase the capacity of teachers and school leaders is crucial for identifying different needs and finding unique solutions for their local spaces.

Paydaşlar: Öğretmenler, okul yöneticileri, öğrenciler, ebeveynler, yerel otoriteler, sivil toplum örgütleri.

Uygulama düzeyi: Bölgesel ve yerel.

• Öneri 2:

Eğitim fakülteleri ve ilkokuldan liseye okulların müfredatları, öğretmenler ve öğrenciler için nitelikli araçlar sağlamak ve onları acil durumlar için hazırlıklı hale getirmek amacıyla dönüştürülmelidir.

Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin ihtiyaçları ve değerlendirmelerine dayanarak, eğitim fakültelerinin müfredatları kriz zamanlarında öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kapasitesini ve tepki verme yeteneklerini artıracak şekilde yeniden yapılandırılmalı ve tasarlanmalıdır.

Paydaşlar: Öğretmenler, okul yöneticileri, fakülteler ve acil durumlarda eğitim konusunda uzmanlar.

Uygulama düzeyi:: Ulusal, bölgesel ve yerel.

K-12 müfredatı, çocukların kriz ve acil durumlar kavramlarını ve doğasını anlamalarını sağlamak üzere yeniden tasarlanmalıdır. Aynı zamanda, güncellenmiş müfredat, öğrencileri krizlerin meydana gelmesine, hemen sonrasına ve ardından gelen iyileşme aşamasına da hazırlamalıdır. Müfredat, yaşa uygun kavramlarla tasarlanmalı ve ekofobiye önlemeyi amaçlamalıdır.

Paydaşlar: Öğrenciler, öğretmenler, okul yöneticileri, ebeveynler, acil durumlarda eğitim konusunda uzmanlar ve MEB uzmanlar.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

- **Öneri 3:**

Sağlam, güvenli ve sağlıklı eğitim ortamları acil durumlara hazırlık sürecinde anahtar rol oynar.

Çocuklar için destek ve koruma sağlayan eğitim kurumları, acil durumlar sırasında işlevsel veya dönüştürülebilir olmalıdır. Bu nedenle, eğitim ortamları depremler, sel felaketleri, pandemiler, orman yangınları vb. gibi farklı acil durumlara dayanıklı olacak şekilde inşa edilmelidir.

Paydaşlar: MEB, öğretmenler, okul yöneticileri, kamu sağlığı profesyonelleri, inşaat mühendisleri, mimarlar, şehir planlamacıları.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

- **Öneri 4:**

Acil durum öncesinde psikolojik destek içeriği ve bu alanda beceri geliştirme araçları hazır olmalıdır.

Acil durumdan sonra psikolojik destekle ilgili içerik sayısının arttığı açıktır. Ancak, hangi içeriğin faydalı olduğunu anlamak ve değerlendirmek zordur. Yardıma ihtiyaç duyan çocuklara ve öğretmenlere psikolojik destek sağlamada olası gecikmeleri engellemek için eğitim sisteminin bu tür içerikleri önceden hazırlayıp yaygınlaştırması hayati öneme sahiptir.

Paydaşlar: Öğretmenler, okul rehber öğretmenleri, psikoloji ve psikolojik destek ve rehberlik alanlarındaki fakülteler, MEB.

Uygulama düzeyi: Ulusal.

Okul rehber öğretmenlerinin acil durumlar sırasında ihtiyaçları karşılamak için becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu becerileri geliştirmek için beceri geliştirme faaliyetlerinin artırılması ve bu faaliyetlerin sonuçlarının yaygınlaştırılması önemli bir yoldur.

Paydaşlar: Okul rehber öğretmenleri, MEB, psikoloji ve psikolojik danışmanlık bölümleri.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Özel hedef 2

Risk altındaki çocukların izlenmesi, çocuk koruma ve okul terklerinin önlenmesi için bir ön koşuldur.

• Öneri 1:

Acil durumlardan sonra eğitim kesintiye uğrayabilir. Bu süre boyunca, özellikle risk altındaki çocukları düzenli olarak takip etmek ve izlemek son derece önemlidir. Bu yaklaşım, okul terklerini önlemeyi ve potansiyel istismar durumlarına karşı koruma sağlamayı amaçlar.

Belirli ihtiyaçları olan ve düşük sosyoekonomik durumda olan çocukları tespit etmek; engellileri, göçmenleri (mülteciler dahil), Roman çocukları ve kız çocukları bu süreçte içermek kritiktir. Sosyal çalışmacılar, kriz zamanlarında çocuk koruma süreçlerini desteklemede kilit bir rol oynayabilirler.

Paydaşlar: Çocuklar, sosyal çalışmacılar, ebeveynler, öğretmenler, okul yöneticileri, sivil toplum örgütleri, MEB, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Lise çağındaki çocuklar arasında okul terk oranları önemli derecede yüksektir. Ancak, krizler sırasında lise çağındaki çocuklar genellikle göz ardı ediliyor. Bu yaş grubundaki çocukları hedefleyen etkinlik ve projelerde belirgin bir eksiklik bulunmaktadır. Ev içi ve dışında işçilik, istismar, çocuk yaşta ve zorla evlilikler gibi sorunları önlemek ve bu sürecin olası sonucu olan okul terklerini engellemek için çocuk koruma kritik önem taşır. Bu çocukların takibi ve izlenmesi, kapsamlı ve etkili çocuk koruma sağlamak için temel önkoşulları temsil etmektedir.

Paydaşlar: Çocuklar, sosyal çalışmacılar, ebeveynler, öğretmenler, okul yöneticileri, sivil toplum örgütleri, MEB, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Araştırmalar, kız çocuklar, engelliler, mülteciler dahil göçmenler ve azınlık gruplara mensup çocuklar da dahil olmak üzere özel ihtiyaçları olan çocukların krizlerden öğrenme çıktıları açısından daha olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Bu durum, zaten var olan öğrenme eşitsizliğinin alt ve üst sosyoekonomik düzeyde yer alan çocuklar arasında daha da derinleşmesine neden olabilmektedir. Bu farkın derinleşmesini engellemek için MEB, ihtiyaç sahibi çocukları özel programlar ve etkinliklerle desteklemelidir.

Paydaşlar: Çocuklar, öğretmenler, okul yöneticileri, sivil toplum örgütleri, sosyal çalışmacılar, MEB.

Uygulama düzeyi: Bölgesel ve yerel.

Eğitimin çıktıları, eğitim sistemlerinin başarısında belirleyici tek ölçüt olmamalıdır. Müfredatlar, tüm çocuklara duygusal destek sağlayarak iyileştirici ve kapsayıcı bir şekilde tasarlanmalıdır. Bu, çocukların acil durumlar sırasında öğrenme kaybını telafi etme stresini azaltmalarına yardımcı olacaktır.

Paydaşlar: MEB, öğretmenler, okul yöneticileri, öğrenciler.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Özel hedef 3

Öğretmenlerin fiziksel ve ruhsal sağlığı önceliklendirilmelidir.

- **Öneri 1:**

Öğretmenler, eğitimin en önemli paydaşlardan biridir. Bu nedenle, onların fiziksel ve ruhsal sağlığı ve hayat memnuniyetleri, sağlıklı ve sürdürülebilir eğitim ortamlarının temel belirleyicilerdendir.

Kamu idaresi tarafından öğretmenlerin sağlam, sağlıklı ve güvenli şartlarda barınması ile temel ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmalıdır. Bu, okulların açılması için bir önkoşuldur.

Paydaşlar: Öğretmenler, MEB, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, sivil toplum örgütleri.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Öğretmenlerin acil durumlar için hazırbulunuşlukları, özellikle de acil durum sonrası süreçte nasıl tepki verecekleri ve kendilerine ve öğrencilerine destek olabilecekleri önceliklendirilmelidir. Bu nedenle, eğitim fakültelerinde veya hizmet içi eğitimlerde öğretmenlere kriz sonrası süreç için psikolojik destek dahil olmak üzere eğitimler verilmelidir.

Paydaşlar: Öğretmenler, fakülteler, MEB.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenler, krizler sırasında işlerini kaybedebilirler. Kamu idaresi, özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılandığından emin olmalı ve onları afet sonrası süreçte istihdam etme yolları bulmaya çalışmalıdır. Bu aynı zamanda felaketlerden sonra kamu okullarının işgücü eksikliğini gidermelerine yardımcı olabilir.

Paydaşlar: Öğretmenler, MEB.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Özel hedef 4

Acil durumlar sonrasında göç eden çocukların ihtiyaçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi ile eğitim hakkı öncelikli olmalıdır.

• Öneri 1:

Felaketler, etkilenen bölgelerin nüfusunu yerinden edebilir ve demografik yapısını değiştirebilir. Bu süreçte bölgedeki gönüllü ve yardım çalışanlarının sayısı artar.

Gönüllüler ve diğer yardım çalışanlarına sahaya gitmeden önce eğitim verilmeli ve faaliyet sırasında etik prensiplere ve belirlenmiş davranış kurallarına uymaları sağlanmalıdır. Bu, çocuk korumayı gerçekleştirme ve etkilenen insanlar ile gönüllüler arasında barış ve huzurun sağlanmasında temel bir unsurdur.

Paydaşlar: Kamu idaresi, sivil toplum örgütleri, gönüllüler ve yardım çalışanları.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Kamu idaresi bölgeden ayrılan insanların göç rotalarını izlemelidir. Bu göç rotaları, köyler gibi belirli bölgelerde insan yoğunluğunun artmasına neden olabilir ve bu bölgeler artan insan sayısının ihtiyaçlarını karşılayamayabilir. Bu izleme faaliyeti, kaynakların daha etkili ve verimli bir şekilde tahsis edilmesine ve insanların eğitim, sağlık gibi alanlarda olası ihtiyaçlarının kısa sürede belirlenebilmesine yardımcı olacaktır.

Paydaşlar: Kamu idaresi, sivil toplum örgütleri, gönüllüler ve yardım çalışanları.

Uygulama düzeyi: Ulusal, bölgesel ve yerel.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

